

УДК 336.1

Бортніков Г.П.
кандидат економічних наук
Державної науково-навчальної установи
«Академія фінансового управління»

ПРИЙНЯТЛИВІСТЬ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ ДЛЯ УКРАЇНИ

ELIGIBILITY OF WORLD EXPERIENCE IN PRIVATIZING STATE BANKS IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Приватизація банків проходила в різних країнах світу як наслідок переходу до від командної економіки до ринкової, а також в ході глобальної фінансової кризи, вона супроводжувалася лібералізацією фінансових ринків. Успіх приватизації банків полягає не лише в отриманні коштів в державний бюджет, але й у підвищенні ефективності роботи банківського сектору загалом, важливо, коли держава до, водночас та після приватизації банків формує для цього необхідні передумови. Важливі реформи включають здійснення політики, спрямованої на забезпечення макроекономічної стабільності, створення належного правового поля (не тільки прийняття законів, але й їх реалізація) з регулювання банкрутства, договірної права, впровадження стандартів бухгалтерського обліку. Пріоритетними формами приватизації банків є публічне розміщення акцій та продаж стратегічному інвестору. Таке роздержавлення має відбуватися поетапно, а саме порціонними продажами часток держави прийнятним інвесторам.

Ключові слова: банківський бізнес, нагляд за банками, реорганізація банків, державні підприємства, первинне публічне розміщення, приватизація.

АННОТАЦИЯ

Приватизация банков проходила в различных странах мира как следствие перехода от командной экономике к рыночной, а также в ходе глобального финансового кризиса, она сопровождалась либерализацией финансовых рынков. Успех приватизации банков заключается не только в получении средств в государственный бюджет, но и в повышении эффективности работы банковского сектора в целом, важно, когда государство до, во время и после приватизации банков формирует для этого необходимые предпосылки. Важные реформы включают осуществление политики, направленной на обеспечение макроэкономической стабильности, создание надлежащего правового поля (не только принятия законов, но и их реализация) по регулированию банкротства, договорного права, внедрение стандартов бухгалтерского учета. Приоритетными формами приватизации банков являются публичное размещение акций и продажа стратегическому инвестору. Такое разгосударствление должно происходить поэтапно, а именно порционными продажами долей государства приемлемым инвесторам.

Ключевые слова: банковский бизнес, надзор за банками, реорганизация банков, государственные предприятия, первичное публичное размещение, приватизация.

ANNOTATION

Privatization of banks took place in various countries of the world as a result of the transition from central planning to market economy, as well as during global financial crisis, and it was accompanied by liberalization of financial markets. The success of banks' privatization lies not only in getting proceeds to the state budget, but in improving efficiency of banking sector as a whole, it is important when the state prepares relevant prerequisites for this process before, during and after privatization of banks. Important reforms include the implementation of policies aimed at ensuring macroeconomic stability, creation of appropriate legal framework (not only adoption of laws, but their enforcement and compliance)

on regulation of bankruptcy, contract law, and introduction of accounting standards. Priority forms of privatization of banks are initial public offer of shares and sale to a strategic investor. Such denationalization should be carried out step-by-step, namely by portion sales of state shares to appropriate investors.

Keywords: banking, bank supervision, bank resolution, state-owned enterprises, initial public offers, privatization.

Постановка проблеми. Складність доведення тези про ефективність або, навпаки, неефективність державних банків пов'язана з тим, що вони користуються явними і неявними формами державної підтримки, фактично експлуатують імідж державної установи для залучення відносно дешевих ресурсів у клієнтів та на оптових ринках. Результатом системної банківської кризи в Україні стає зростаюче одержавлення банківського сектору. Необхідність виходу держави з участі в капіталі націоналізованих банків не виключає вимогу до виходу з пропозицією продажу акцій у найбільш прийнятний для держави момент. Приватизація банків в Україні не повинна перетворитися на кампанію з перерозподілу державної власності. Слід зазначити, що на рішення щодо приватизації (її проведення або зупинення) впливає політична ситуація. Дуже часто державні посадовці та політики, які створюють і контролюють державні підприємства, мають благі наміри. Однак в реальності державні банки створювалися спеціально так, щоб конкретні особи або правлячі еліти могли їх використовувати в інтересах своїх прихильників за рахунок широкого кола спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на актуальність означеної проблематики, приватизація банків практично не досліджується вітчизняними економістами, а обмежена публіцистикою навколо затверджених Кабінетом Міністрів України Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору [1]. Багато західних дослідників [2; 3] відзначають, що державні підприємства можуть бути надзвичайно ефективним інструментом політики перерозподілу благ. Найбільш змістовний внесок з дослідження приватизації державних банків зробив американський вчений У. Меггінсон [4]. Державні підприємства будуть неефективні, оскільки політики змушують їх переслідувати неекономічні цілі, такі

як підтримка надлишкової зайнятості, будівництва заводів в політично (але не економічно) бажаних місцях, а також ціноутворення нижче ринкових цін.

Деякі дослідники категоричні у своїх висновках, а саме вони вважають, що державні банки більше притаманні нерозвинутій економіці, а своїм існуванням вони скоріше стримують економічне зростання [5]. Дослідники Дж. Бонін, І. Хасан і П. Вахтель [6] вивчили вплив структури власності (державної, приватної та іноземної) на діяльність банків в шести країнах з перехідною економікою: Болгарії, Хорватії, Чехії, Угорщині, Польщі та Румунії за період 1999–2000 років. Ці автори наводять докази того, що рентабельність приватних банків вище, ніж державних, але нижче, ніж 100% іноземних банків. Дж. Барт, Г. Капріо і Р. Левайн [7] вивчали взаємозв'язок між державною власністю і розвитком банківського сектору. Вони вважають, що державна власність банків негативно корелює зі сприятливими результатами банківського сектору і позитивно пов'язана з корупцією. Італійський вчений П. Сапієнца виявила [8], що на кредитування регіонів впливають зв'язки керівників державних банків щодо доступності кредитів. Ці результати рішуче підтримують політичне уявлення про державну власність банків над конкуруючими видами соціальних і агентських витрат.

Економічні та політичні чинники впливають на рішення про приватизацію щодо конкретних банків, але політичні здавалися особливо важливими факторами. Так, економісти Е. Бемер, Р. Неш і Дж. Неттер вивчали досвід приватизації банків з 51 країни, а саме політичні, інституційні та економічні фактори, пов'язані з рішенням уряду тієї чи іншої країни [9]. Вони вважають, що приватизація банку відбувалася швидше там, де нижче якість банківського сектору країни, де уряд є більш підзвітним своєму народу. Жоден з цих факторів не є суттєвим в розвинених країнах.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Перед науковцями багатьох країн світу постає завдання щодо розроблення концепції приватизації банків із дотриманням інтересів національної безпеки, скорочення витрат державного бюджету та перенесення витрат, пов'язаних з оздоровленням і розвитком банків, на приватних інвесторів.

Мета статті полягає в узагальненні світового досвіду приватизації державних банків для розроблення рекомендацій з проведення аналогічного ефективного процесу для державних банків в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економісти обговорюють відносні переваги державної та приватної власності протягом багатьох століть. Ця дискусія стосується і державної власності в комерційних банках, що виконують центральну роль в розподілі капіталу та фінансуванні підприємств. Ефективність,

надійність та прозорість виконання банками своїх функцій значно варіюються у різних країнах залежно від того, хто і як володіє банками, яким чином керується процес кредитування та інвестицій, наскільки учасники ринку довіряють банкам. Оптимальний рівень одержавлення банківського сектору як форми втручання держави в економіку має враховувати історичні традиції, стан національної економіки.

У сучасну епоху прихильники державної власності обґрунтовують необхідність державного контролю над бізнесом в трьох основних аспектах:

1) державна власність була виправдана як спосіб забезпечення того, щоб комерційні підприємства збалансували соціальні та економічні цілі, а не зосереджувалися виключно на максимізації прибутку;

2) державна власність є реакцією на провали ринку, особливо в діяльності природних монополій, і на потребу боротьби із забрудненням навколишнього середовища;

3) державна власність може бути виправдана за певних умов, пов'язаних з асиметрією розподілу інформації між принципалом (громадськістю) і агентом (бізнесом).

Державна власність банків багато в чому обумовлена обмеженими ресурсами приватного капіталу для прийняття ризику та великого і довгострокового фінансування, необхідністю розвивати виробничу та соціальну інфраструктуру, створювати громадські блага, послаблювати соціальну нерівність. Державні банки забезпечували програми індустріалізації та модернізації, прискореного зростання економіки, давали змогу забезпечувати контроль над фінансовою системою країни.

Слід констатувати величезний вплив з боку державних посадовців на керівників банків у прийнятті підвищеного ризику. Таким чином, виникає явище провалу держави (фіаско урядів, англ. «*government failure*») у спробах регулювати економіку та стимулювати її зростання. Однак варто зазначити, що державні банки можуть працювати менш ефективно внаслідок концентрації на низькодохідних проєктах, які є не вигідними для приватного бізнесу. В такому випадку державні банки є доповненням до недержавного сектору, а не його антиподами.

Проблеми, притаманні державному банківському сектору примусили багато країн розглядати рішення про приватизацію державних банків. Уряди зазвичай вибирали один з таких трьох методів приватизації: продаж активів, емісія нових акцій для підписки та ваучеризація. Третій вид є специфічним і не заслуговує розгляду.

В усіх країнах приватизація має вирішувати низку проблемних питань:

1) вибір оптимального методу приватизації: продаж активів, публічне розміщення акцій;

2) доцільний рівень державної власності у банківській системі, особливо в колишніх соціалістичних країнах з перехідною економікою;

3) кредитний портфель вкрай низької якості, більша частина якого знаходиться в стані дефолту, але офіційно невизнана у фінансовій звітності;

4) підвищення рівня кваліфікації управлінців у банках;

5) залучення зовнішнього капіталу.

У разі продажу активів уряд продає права власності на державні підприємства приватній компанії або невеликій групі інвесторів. Уряд може продати частину або весь контроль над банком шляхом продажу активів. Як правило, продажі активів реалізуються через аукціон, хоча уряди іноді продають державні підприємства безпосередньо приватним інвесторам.

Примітивний розпродаж державних банків дає лише незначне поліпшення ситуації, і погано побудована схема приватизації може мати неприємні наслідки для системи. Проте залишення банків у державній власності без чіткої стратегії розвитку є значно гіршим шляхом.

Як приклад розглянемо підготовку до приватизації націоналізованого банку «ABN Amro», що був націоналізований в 2008 році. У травні 2015 року Уряд Нідерландів офіційно заявив, що буде продавати «ABN AMRO Bank» поетапно з кінця 2015 року, через сім років після того, як держава націоналізувала проблемний банк в умовах нестабільності внаслідок світової фінансової кризи. Фінансовий сектор є досить стабільним, є достатній інтерес на ринку, тому банк «ABN Amro» готовий до поетапного продажу.

Націоналізований банк «ABN Amro» буде проданий частками, а перший пакет акцій планувався виставити в 4 кварталі 2015 року. Під контролем держави «ABN Amro» перетворився з одного з найбільших у світі банків у роздрібно-кредитора, концентрованого на ринку Нідерландів. Держава сподівалася заробити €15 млрд. від продажу банку, що складає менше половини суми витрат на його порятуюнок. Міністерство фінансів оголосило дату проведення IPO в березні 2015 року. Було визнано, що банк здатний «стояти на своїх власних ногах», фінансові ринки є стабільними, є достатня кількість зацікавлених покупців. Для того щоб запобігти «ворожого поглинання», уряд планує звести низку захисних заходів, а саме до тих пір, поки голландська держава володіє однією третьою акцій, вона буде мати право вето на важливі рішення. Після того, як держава припинить бути власником контрольного пакета акцій, додаткові засоби захисту не будуть діяти.

У 2015 році банк значно перевищив свої фінансові цілі, адекватність капіталу 1 рівня зросла до 13,5%, прибуток на капітал перевищив 10%. «ABN Amro» планує виплатити 50% прибутків у 2017 році на дивіденди (40% у 2016 році); цільовий показник віддачі витрат «cost-income ratio» встановлено на рівні 56%. Банк з персоналом у 22 000 працівників отримав чистий прибуток у 543 млн. євро за 1 квартал та майже 600 млн. євро за 2 квартал 2015 року, а за 2016 рік він отримав 2,08 млрд. євро [10].

Координаторами продажу 25% акцій банку виступили «Deutsche Bank» та «Morgan Stanley International», очікувалося, що держава отримає від продажу акцій усього від 15 до 16 млрд. євро. У серпні 2015 року урядове агентство «NL Financial Investments» (NLFI), що відповідає за приватизацію «ABN Amro», назвало перелік восьми банків, що будуть брати участь у публічному розміщенні акцій банку («initial public offering» (IPO)). Проте сьогодні банк залишається у стовідсотковій власності держави, але розмістив депозитарні розписки на акції, такі розписки включені у лістинг фондової біржі «Euronext Amsterdam» 20 листопада 2015 року. Повідомляється, що уряд залишиться акціонером «ABN Amro» на певний час і послідовно скоротить свою частку в капіталі банку у наступні роки. Пропозиція розписок включає 20% випущених звичайних акцій «ABN Amro». Крім того, «NLFI» надала підписантам в рамках розміщення додатковий опціон на депозитарні розписки, що складають додаткові 15% пропозиції. Пропозиція розписок та опціону на розписки разом складають 23% акцій. Передбачено переважне розміщення серед прийнятних роздрібних інвесторів в Нідерландах. Пропозиція і термін підписки завершили 18 листопада 2015 року для роздрібних інвесторів і 19 листопада 2015 року для інституціональних інвесторів. Після закриття розміщення «NLFI» буде володіти 77% акцій.

Голландська держава вирішила продати 7-відсоткову частку в «ABN Amro Group NV» за приблизно 1,3 млрд. євро, скориставшись зростанням ціни акцій через рік після повернення в банк на ринок первинного публічного розміщення акцій. «NLFI» було продано 65 мільйонів депозитарних розписок на звичайні акції по 20,40 євро за штуку. Решта 70 відсотків акцій будуть предметом блокування протягом 90 днів після розрахунків. Курс акцій «ABN Amro» збільшився на 18% після того, як уряд продав 23-відсоткову частку в капіталі банку шляхом IPO у 2015 році, випереджаючи європейських конкурентів. Прем'єр-міністр Нідерландів М. Рютте заявив, що уряд планує продати решту «ABN Amro» протягом тривалого часу. Уряд Голландії продав у листопаді 2016 року 7% пакет акцій в «ABN Amro», в результаті чого частка агентства «NLFI» скоротиться до 70%. У своїй заяві «NLFI» зазначила, що продаж акцій відбувається шляхом прискореного процесу прийняття заявок [11].

На іншому прикладі ми бачимо успішні кроки з проведення приватизації банку у країнах перехідної економіки. Банк інвестицій та розвитку В'єтнаму («Bank for Investment and Development of Vietnam») був заснований у 1957 році. Він акціонований 27 квітня 2012 року та перейменований в Акціонерний комерційний банк інвестицій та розвитку В'єтнаму («BIDV»), а акції були зареєстровані на фондовій біржі в січні 2014 року. «BIDV»

встановив кореспондентські відносини з більш ніж 1 700 банками в 122 країнах. Крім того, він є учасником багатосторонніх та двосторонніх договорів зі Світовим банком, Азіатським банком розвитку, ОПЕК, Німеччиною, Францією, Японією для реалізації понад 150 проектів в рамках виділених ресурсів понад 4 млрд. дол. Це найбільший в країні банк з активами на кінець 2015 року у 38,6 млрд. дол. Мережа складається зі 190 відділень та 815 операційних офісів, майже 32 тис. банкоматів та терміналів.

У вересні 2011 року банк провів аукціон з розміщення акцій шляхом IPO. Ціна акцій була встановлена на підставі незалежного аудиту ринкової вартості шляхом комбінації методу активів і методу дисконтування грошових потоків, а також на основі попиту і пропозиції на ринку та інших факторів.

В Розпорядженні Кабінету Міністрів В'єтнаму від 30 листопада 2011 року зазначено [12], що держава зберігає контрольний пакет акцій (не менше 65% статутного капіталу), а акціонування проходить за такими етапами.

Перший етап (2012 рік): загальна кількість емісії акцій в сумі 22% від статутного капіталу, зокрема:

- первинне публічне розміщення акцій на національному ринку шляхом аукціону (мінімум 3% від статутного капіталу);
- розміщення привілейованих акцій, запропонованих співробітникам (зокрема, 85 співробітників Банку з інвестицій та розвитку, призначених на роботу в спільні підприємства, філії в Лаосі, Камбоджі та Малайзії) (1% від статутного капіталу);
- акції, запропоновані профспілкам (максимум 3% від статутного капіталу);
- запропоновані акції стратегічному іноземному інвестору (15% від статутного капіталу).

Другий етап (до 2015 року) передбачав емісію нових акцій для стратегічного іноземного інвестора на загальну суму, що не перевищує 20% статутного капіталу шляхом випуску нових акцій, розбавляючи частку держави до рівня не менше 65% статутного капіталу.

Представляє особливий інтерес процедура відбору стратегічного інвестора для банку:

- критерії визначає Державний банк В'єтнаму;
- частка іноземного стратегічного інвестора загалом не повинна перевищувати 20% статутного капіталу;
- ціна продажу встановлюється в ході переговорів на основі ринкової практики;
- Банк інвестицій і розвитку В'єтнаму проведе відбір потенційного іноземного стратегічного інвестора відповідно до закону і надасть прем'єр-міністру для затвердження;
- іноземний стратегічний інвестор може брати участь в управлінні Банком інвестицій і розвитку В'єтнаму відповідно до закону;
- іноземний стратегічний інвестор повинен інвестувати кошти на тривалий термін в Банк

інвестицій та розвитку В'єтнаму і не може передавати акції протягом не менше 5 років з дати реєстрації інвестиції.

Ми вважаємо, що якщо мета уряду полягає в створенні більш ефективної і орієнтованої на ринок економіки установи, то зменшення впливу держави на ухвалення рішень про розподіл кредитних вкладень є критично важливим. Численні дослідження показують, що в ідеалі приватизація банків має повністю позбавити державу від права власності у банках, коли і де це доречно. Приватизація пов'язана у багатьох випадках зі значним поліпшенням результативності приватизованих банків, хоча ступінь поліпшення варіюється залежно від країни, рівня розвитку національної економіки та фази економічного циклу. У країнах з перехідною економікою, як правило, позитивні результати з'явилися тільки після того, як банки були продані іноземним стратегічним інвесторам. Загалом емісія акцій приватизованих банків не є такою успішною у країнах менш розвинутих. Існує цілий ряд дуже важливих питань, які необхідно вирішити для того, щоб приватизація банку була успішною.

Повна приватизація є кращим варіантом, якщо уряд дійсно збереже часткове володіння, але слід гарантувати, що він буде діяти тільки як пасивний інвестор. Це дуже важливо, щоб запобігти продовження минулої практики прийняття рішень про видачу кредитів, здійснюваних урядом, як правило, на підставі будь-яких політичних міркувань, національних інтересів або централізованого планування. Окремі типи спеціалізованих державних банків, безумовно, є необхідними для сталого розвитку економіки, такі банки можуть бути лише частково приватизовані.

Державний банк перед виставленням на приватизацію має бути оздоровлений щодо корпоративного управління та якості активів. Ефективні методи роботи з проблемними активами до і/або під час процесу приватизації є суттєвими для успіху в продажу банків. Ця проблема особливо гостра в тих ситуаціях, коли проблемні кредити припадають на державні підприємства. При цьому державні або частково приватизовані банки постають основними кредиторами таких підприємств, а через поновлення кредитних ліній такі позичальники ніколи не скорочують свою заборгованість перед банками. Особливо важливо відзначити, що такі кредити явно або неявно гарантуються державою, суди стоять на варті державних банків, а приватні інвестори банків побоюються, що після повної приватизації кредити державним підприємствам перетворяться із сумнівних на безнадійні. Необхідно усунути культуру і схильність банків кредитувати державні підприємства після приватизації, особливо в країнах з великою концентрацією державного сектору в економіці. В ідеалі до приватизації слід позбавити банки тягаря проблемних активів.

Момент виставлення банку на продаж є вкрай важливим для залучення приватних ін-

весторів, оскільки держава прагне отримати дохід у бюджет. Тому продаж пакетів акцій доцільно проводити міноритарними частками від 5% і більше. Найбільше сприяє максимізації надходжень знаходження економіки на фазі виходу з кризи, поживлення, прийнятих перспектив зростання.

Існують різні способи приватизації банків, однак кожен має свої переваги і ризики.

Висновки. Зазначимо уроки світового досвіду, які слід враховувати рід час приватизації банків в Україні.

1) Приватизовані банки працюють найкраще, коли продані одному стратегічному інвестору; але це зазвичай несе з собою очевидні політичні ризики, коли уряд продає банк іноземним інвесторам.

2) З іншого боку, іноземні банківські групи здатні не лише запропонувати більшу ціну, ніж місцеві інвестори, але й запровадити сучасні технології та культуру менеджменту. Така форма приватизації породжує питання про захист банківської системи від зовнішнього контролю.

3) Особливий випадок представляє часткова приватизація, коли уряд зберігає певну частку акцій під своїм контролем, однак коли ця частка мажоритарна, то, як правило, такі банки погано працюють.

4) Інший спосіб полягає у тому, щоб приватизувати банки для того, щоб продати частку акцій їх співробітникам. Таку техніку використовували близько 20 країн світу, але вона є прийнятною для невеликих банків.

5) Плани приватизації є найбільш успішними, коли контроль над банком переходить до одного стратегічного інвестора, який надає капітал і ноу-хау.

6) Великий потенціал має публічне розміщення акцій – IPO. З одного боку, ці пропозиції акцій можуть сприяти розвитку місцевих фондових ринків, оскільки приватизовані інститути стають одними з найбільших підприємств на цих біржах. З іншого боку, більш розвинені фондові біржі полегшують доступ до капіталу для інших вітчизняних підприємств, через що це може сприяти загальному економічному зростанню.

7) Шкодить довірі до уряду, якщо держава зберігає частку участі в «приватизованих» банках, продовжуючи спрямовувати пріоритетно кредити для певних позичальників. Така поведінка може відштовхувати стратегічних інвесторів та спонукає наявних інвесторів позбавлятися акцій.

8) На успіх публічного розміщення акцій може вплинути розкриття інформації для інвесторів, правильна, зрозуміла та достовірна подача звітності стимулює інтерес до банку.

9) Для приватизації шляхом продажу стратегічному інвестору вирішальне значення має розуміння майбутніх намірів інвестора зміцнити капітал і управління банком. Для цього доцільно залучати міжнародних експертів, що

здатні оцінити не тільки стан покупця, але й його стратегію щодо розвитку банку.

10) Вдала приватизація сприятиме розвитку конкуренції на ринку банківських послуг. Придбані приватними інвесторами банки швидше освоюють передові технології та активніше змагаються за клієнта.

11) Приватизація дає змогу подолати проблему зловживання з боку менеджменту у державних підприємствах, коли керівники розпоряджаються державними ресурсами без прийняття адекватної відповідальності. Таке стає практично неможливим в умовах приватної власності.

Є цілий ряд факторів, які сприяють успішній приватизації державних банків і допомагають створити стабільну фінансову систему: макроекономічна стабільність, що поліпшує перспективи приватизації і знижує перспективи збитків для банків, що сприяє їх інвестиційній привабливості; міцна нормативно-правова база; налагоджена судова система, яка захищає права кредиторів, інвесторів та вкладників; високі стандарти банківського регулювання та нагляду, які протидіють прийняттю надмірного ризику державними банками; належна система бухгалтерського обліку, аудиту та звітності банків, що знижує ризик інвестування на ринку.

Приватизація банків у багатьох країнах супроводжувалася великим і складним процесом фінансової лібералізації. Приватизація банків є процесом, що є успішним, коли держава до, водночас або після приватизації банків формує необхідні передумови. Важливі реформи включають здійснення політики, спрямованої на забезпечення макроекономічної стабільності, створення належного правового поля (не тільки прийняття законів, але й їх реалізація) для регулювання процедур банкрутства, договірних прав, впровадження стандартів бухгалтерського обліку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору: затверджено Урядом України 11 лютого 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id.
2. Brock, Philip L. Emerging from Crisis: Bank Privatization and Recapitalization in Chile. In Bank Privatization: Conference Proceedings of a Policy Research Workshop. Federal Reserve Bank of Dallas / Edited by Harvey Rosenblum, 2000. – P. 97–118.
3. Weintraub D. B. and Márcio I. N. Bank Privatization and Productivity: Evidence for Brazil. – Banco Central do Brasil. Working Paper Series. n. 90 Dec 2004. – P. 1–54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bcb.gov.br/pec/wps/ingl/wps90.pdf>.
4. Megginson W.L. The Financial Economics of Privatization / W.L. Megginson. – New York: Oxford University Press, 2004. – 544 p.
5. La Porta R., López-de-Silanes F. and Shleifer A. Government Ownership of Banks. – Journal of Finance 57, 2002. – P. 265–301.
6. Yiwei F., Iftexhar H., Marton K. Bank efficiency in transition economies: recent evidence from South-Eastern Europe Bank

- of Finland Research. Discussion Papers. N5, 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/7741/168272.pdf?sequence=1>.
7. Barth J.R., Caprio G. and Levine Ross. Bank Regulation and Supervision: What Works Best? // Journal of Financial Intermediation, Elsevier. – 2004. – Vol. 13 (2). – P. 205–248 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nber.org/papers/w9323.pdf>.
  8. Sapienza P. The Effects of Government Ownership on Bank Lending. // Journal of Financial Economics. – 2003. – Vol 72. – P. 357–384. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kellogg.northwestern.edu/faculty/sapienza/htm/state-enter.pdf>.
  9. Boehmer Ekkehart, Robert C. Nash, and Jeffry M. Netter. 2003. «Bank Privatization in Developing and Developed Countries: Cross-Sectional Evidence on the Impact of Economic and Political Factors,» Working paper, Wake Forest University. – 2003. Journal of Banking & Finance. (August–September 2005). Volume 29, Issues 8–9. – P. 1981–2013.
  10. Arnold Martin B. Dutch government to sell 30 per cent stake in ABN Amro. May 22, 2015. – Financial Times. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ft.com/content/291bd80c-008b-11e5-a908-00144feabdc0>.
  11. Dutch gov't to sell 7 pct of ABN Amro, cutting stake to 70 pct. – Reuters. – Nov 16, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/abn-amro-group-netherlands-idUSA5N1CB005>.
  12. Press release: Prime Minister approves BIDV's Equitization Plan. – Performing initial public offering (IPO) in the year 2011. – BIDV bank. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bidv.com.vn/Investor-Relations/Investor-information/Announcements---News.aspx?Page=2>.